

EDITORIAL

Quinze anys. Una biografia intel·lectual col·lectiva

Jordi Casassas i Ymbert

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Aquest 2004 ja podem celebrar el quinzè aniversari del nostre Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals. Les primeres reunions de 1989, és cert, tan sols preveïen constituir una plataforma de reunió i discussió, on es fes més fàcil la tasca inicial d'elaboració de les tesis doctorals, es fes un exercici col·lectiu de crítica historiogràfica i ben poca cosa més.

Sobre aquesta base i influïts per la meua preocupació per reflexionar sobre la figura de l'intel·lectual-professional, convertir-lo en subjecte històric de primera magnitud i consolidar una aproximació cultural a l'estudi de la història contemporània de Catalunya, el grup inicial es va constituir oficialment el 12 de juny de 1991 i va acordar denominar-se Grup d'Estudis de la Història dels Intel·lectuals; des del primer moment, i per pròpia voluntat, el grup es va adscriure al Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona. En el pla acadèmic, aquesta pressió per introduir els estudis d'història cultural a la universitat (aleshores encara força rars) va desembocar en la inclusió en el pla

d'estudis del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona de l'assignatura Història Cultural de l'Europa Contemporània (1870-1930), a partir del curs 1991-1992.

Per aquelles dates encara parlàvem dels “Dimecres de Recerca a l'Ateneu Barcelonès” (de fet, aviat se'ns va conèixer com “el grup de l'Ateneu”) i en bona part els dedicàvem a presentar els treballs de recerca de la gent que estava fent o acabava de fer la seva tesi (Jordi Llorens, Carles Santacana, Albert Ghanime, Óscar Costa, Antoni Guirao, Magda Sellés, Joaquim Coll, Maria Teresa Mirri, Lluís Duran o Agustí Colomines, entre els més destacats).

En la primera reunió plenària (21.12.91), el GEHI va adoptar una metodologia de treball on prevalia la recerca individual, que es veia potenciada pel contrast amb la dels altres; a més, es proposava fer una discussió sistemàtica de materials referits a la dinàmica cultural; emprendre buidatges de materials; i impulsar alguna recerca col·lectiva. Per tal de fer més efectiva la tasca col·lectiva dels membres del Grup, que hauria de desembocar en futurs llibres, en la sessió del 28 d'abril de 1993 vàrem generar una espècie de subgrups adaptats a la subdivisió cronològica que fèiem de l'etapa contemporània: fins a 1860, de 1860 a 1914, de 1914 a 1939 i de 1939 a la mort del dictador.

Aquesta feina col·lectiva del GEHI va anar prenent forma amb rapidesa. Hi va ajudar molt els contactes i les discussions amb companys d'altres universitats i centres. Entre els inicials cal destacar Sebastià Serra (Universitat de les Illes Balears), Juan Fco. Fuentes (Universidad Complutense de Madrid), Paul Aubert (Casa de Velazquez i, després, Université d'Aix-Marseille), Elio d'Auria (Università della Tuscia, Viterbo), Anthonis Liakos (Universitat d'Atenes) i Jean-François Sirinelli (La Sorbonne, París VIII).

El contacte amb aquest darrer (maig de 1990), un dels protagonistes de la renovació de la història cultural francesa i destacat estudiós de la història dels intel·lectuals, va adreçar-nos a Michel Trebitsch (Institut d'Histoire de Temps Présent, París), que a partir de 1991 començava a coordinar un ambiciós projecte de títol “Groupe de Recherche sur l'Histoire des Intellectuels”. El GEHI es va convertir en grup col·laborador i en la sessió del 26 de gener de 1993 presentaria el “cas català” en una

trobada dedicada als intel·lectuals a Espanya en la qual també intervingueren Carlos Serrano i Jean-Louis Gereña. Aquesta col·laboració seria publicada en el balanç final del projecte: Histoire comparée dels Intel·lectuals au XXè siècle (1997).

El primer treball de redacció col·lectiva va ser possible gràcies a la beca que ens va concedir la barcelonina Fundació Jaume Bofill (signada el 7 de gener de 1993) per a un treball titulat Estudi dels intel·lectuals i de l'àmbit cultural-polític català dins el marc mediterrani contemporani (que lliurarem el 3 de gener del 1994 amb el títol Els intel·lectuals i la política a la Catalunya contemporània. Estat de la qüestió —inèdit—). En la petició ens mostràvem disposats a treballar en la confecció d'una fitxa informàtica que permetés acumular dades sobre la història cultural i dels intel·lectuals; també a aportar dades sobre plataformes de reunió, acció i difusió dels intel·lectuals, sobre les grans estratègies culturals, sobre la convivència dialèctica entre la cultura hegemònica i la de les classes subalternes i sobre els problemes i ritmes de la irradiació cultural-territorial. Eren les nostres preocupacions d'aleshores i en la redacció del treball hi col·laboraren activament, per ordre, Teresa Abelló, Emili Bayón, Jordi Casassas, Joaquim Coll, Óscar Costa, Lluís Duran, Albert Ghanime, Antoni Guirao, Jordi Llorens, Bernat Muniesa, Carles Santacana i Magda Sellés.

La reflexió sobre la creació d'un programa informàtic adaptat a les nostres necessitats es va convertir en un dels centres d'atenció permanent. En el pla tècnic vàrem comptar amb col·laboracions com la de Ricard Clarés, Jordi Gratacós o la de l'enyorat Àngel Martínez de Velasco. En el pla tècnic no ens n'hem sortit, però en el metodològic ha estat una experiència important i profitosa perquè ens ha ajudat a centrar l'objecte del nostre estudi i a adonar-nos de la importància d'aprofundir en la història cultural comparada dins l'espai mediterrani. En aquesta primera fase, les discussions van desembocar en la sessió conjunta del juny de 1999, amb el grup de filologia catalana de la Universitat de Barcelona coordinats per Rosa Cabré i de ciències de la informació de la Universitat Autònoma de Barcelona, encapçalats per Francesc Espinet, Joan Manel Tresserras i Josep Lluís Gómez Mompert. Posteriorment, aquest tipus de reflexió s'ha concretat en la confecció del que hem catalogat de "fitxa-

monografia” per a la sistematització de l’estudi dels portaveus culturals de la Catalunya contemporània.

A partir del 1992 i fins a l’actualitat, el grup, que des del 1995-1996 ha passat a denominar-se Grup d’Estudis d’Història de la Cultura i dels Intel·lectuals, ha gaudit d’algunes beques de la DGICYT, del reconeixement com a grup de recerca (1997) per part de la Universitat de Barcelona i com a Grup de Recerca de Qualitat (des del 1999) per la CIRIT (Generalitat de Catalunya). Així mateix, ha liderat diverses convocatòries de la Xarxa Temàtica d’Història Cultural de la Mediterrània.

Aquests finançaments han permès sustentar l’activitat del GEHCI. La materialització més important d’aquesta tasca de recerca col·lectiva s’ha concretat en el llarg procés de discussió i redacció de l’obra que finalment va veure la llum amb el títol de J. Casassas (coordinador), Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975). Materials per a un assaig d’història cultural del món català contemporani, Pòrtic, Barcelona, 1999. En aquesta obra hi col·laboraren activament, al costat del coordinador: Emili Bayón, Joaquim Coll, Óscar Costa, Agustí G. Larios, Albert Ghanime, Antoni Guirao, Santiago Izquierdo, Jordi Llorens, Manuel Pérez Nespereira, Josep Pich, Xavier Pujadas i Carles Santacana.

Una altra de les tasques col·lectives que ha centrat des de 1995 la vida del GEHCI i que significa una altra de les seves principals aportacions, ha estat el projecte d’edició d’una revista que esdevingués una espècie de portaveu i plataforma per a la publicació de treballs dels membres del grup i de col·laboradors seus. Aquesta iniciativa, apareguda oportunament en un moment de replantejament del grup, va ser deguda a Albert Ghanime, secundat des del primer moment per Óscar Costa. Inicialment es va concretar en un Butlletí 0, que, després de llargues discussions, va acabar apareixent el febrer de 1997. De fet, es va tractar de l’edició del currículum de l’activitat del grup, de la presentació dels seus membres i col·laboradors habituals i de la constatació de l’estreta col·laboració amb el grup ja citat de la Universitat de les Illes Balears. En sessió del 12 de març del mateix any es van tancar les bases de la nova revista, el primer número de la qual va aparèixer amb data gener de 1998 i el títol CERCLES. Revista d’Història Cultural.

A l'editorial d'aquest primer número es deia que, reflex del Grup que l'impulsava, la revista volia "treballar en la construcció d'un espai de reflexió historiogràfica, de debat i de recerques sobre temes d'història cultural", així com "obrir vies de comunicació amb altres espais de producció i debat i, especialment, potenciar el coneixement de l'àmplia producció científica espanyola i d'altres països, tot impulsant la interdisciplinarietat i l'intercanvi entre diferents grups de recerca".

Fins a l'actualitat, han aparegut set números, amb el que ara tenim a les mans, elaborats amb gran cura per un consell de redacció integrat per Óscar Costa, Albert Ghanime i Santiago Izquierdo. El primer, titulat genèricament Els intel·lectuals i la història cultural; el segon, La història cultural a la Mediterrània (1999); el tercer, reflex d'una sessió de la Xarxa Mediterrània d'Història Cultural que anima el mateix GEHCI, Algunes perspectives sobre la història cultural de la Mediterrània al segle XX (2000); el quart, un monogràfic titulat Història cultural i catalanisme. Balanç historiogràfic i coordinat per Joaquim Coll i Jordi Llorens (2001); el cinquè, un altre monogràfic, El segle XIX. Política i Cultura, coordinat per Albert Ghanime (2002); i el sisè, també monogràfic, de títol Els portaveus culturals a l'espai mediterrani, coordinat per Giovanni C. Cattini, Óscar Costa, Antoni Guirao i Santiago Izquierdo.

En l'actualitat, el treball d'equip del GEHCI es troba a punt de la publicació de la seva darrera recerca, de títol La fabricació del discurs polític. Portaveus culturals i acció política dels intel·lectuals a la Catalunya contemporània, i està treballant en el tema de la sociabilitat del sector intel·lectual-professional. Amb el temps s'han produït algunes baixes però també moltes incorporacions. En l'actualitat, els membres que aplega amb més assiduitat són: Susanna Tavera, Teresa Abelló, Paola Lo Cascio, Giovanni C. Cattini, Albert Palà, Gerard Pedret, Maribel Calvo, Marc Xifró, Carles Quevedo, Paquita Gómez, David Mayol, Fèlix Villagrasa, Carles Sàiz, Lluís Pizarro, Maria Teresa Mirri, Manuel Carrillo, Manuel Pérez Nespereira, Santiago Izquierdo, Antoni Guirao, Albert Ghanime, Óscar Costa, Jordi Llorens, Joaquim Coll, Benjamí Montserrat, Carles Santacana, que fa funcions de secretari i sense el concurs del qual res hauria estat possible, i Jordi Casassas, que segueix actuant de coordinador general del grup.

A part d'aquestes recerques col·lectives i del treball acadèmic que pressuposa l'elaboració i lectura de nombroses tesis doctorals, el GEHCI ha realitzat molts seminaris, en una part important dels quals ha invitat especialistes per parlar de les seves especialitats respectives. D'aquestes darreres, en podem destacar: la de Joan Manel Tresserras sobre l'estudi interdisciplinari dels portaveus culturals (1.4.1998); la de Carola Duran, sobre "La Renaixensa" (2.6.1999); la d'Óscar Costa sobre darreres tendències de la història cultural francesa (5.5.1999); la de Stephane Michonneau sobre els "llocs de la memòria" a la Barcelona de 1860 a 1931 (16.6.1999); la de Carme Farré sobre "Serra d'Or" (8.3.2000); la de Carlos Serrano, José Carlos Mainer i Joaquim Molas sobre la dinàmica cultural catalana contemporània (7.4.2000); la d'Enric Pujol sobre problemes de periodització en història cultural (26.9.2001); la de Sebastià Serra sobre periodització cultural del nou-cents balear (28.3.2001); la d'Elena Hernández Sandoica sobre la història cultural a Espanya (25.4.2001); la de Josep Termes sobre la revisió de la història del catalanisme (23.5.2001); la de Jaume Aurell sobre historiografia catalana contemporània (7.2.2001); la de Rocío Navarro sobre la premsa anarquista (7.3.2001); la de Jean-Louis Guereña sobre el concepte de sociabilitat i la història cultural (21.2.2001); la de Patricio Rigobon sobre la crisi del pensament liberal (24.1.2001); la de Román Miguel sobre la formulació històrica del federalisme (17.4.2002); la de Sebastià Serra sobre premsa, cultura i nacionalisme a Mallorca (8.5.2002); la d'Àngel Duarte sobre la premsa republicana (29.5.2002); la d'Ignacio Peiró sobre el Diccionari d'Historiadors Espanyols Contemporanis (4.12.2002); la de Juanjo Romero sobre una visió sociocultural de l'impacte de la industrialització sobre el món artesanal (26.2.2003); la de Jesús A. Martínez Martín sobre història sociocultural de la lectura i l'edició a l'Espanya del segle XIX (28.5.2003); la de Ferrán Archilés sobre una revisió del lloc ocupat per Joan Fuster en la cultura catalana (18.6.2003); o la de Manuel Loff sobre la identitat nacional portuguesa al segle XX (26.11.2003).